

Кримінальний процес

УДК 343.13:343.15

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19000963>

Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування

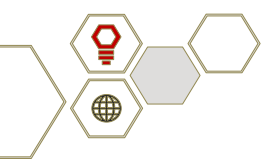
Спаскіна Катерина Олегівна,
Студентка 3 курсу, 8 групи, факультет адвокатури
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
Харків, Україна, <https://orcid.org/0009-0001-3407-9891>

Прийнято: 01.03.2026 | Опубліковано: 13.03.2026

Анотація: Мета дослідження полягає в аналізі правового регулювання та застосування механізмів оскарження рішень, дій чи бездіяльності слідчого, дізнавача або прокурора на стадії досудового розслідування відповідно до глави 26 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України).

Методи дослідження включають системний аналіз норм КПК України, насамперед статті 303–308, порівняльний аналіз положень Конституції України та практики Європейського суду з прав людини щодо права на ефективний судовий захист за статтями 6, 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), а також узагальнення правових позицій Верховного Суду України.

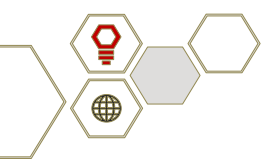
Результати дослідження свідчать про вичерпний характер переліку оскаржуваних рішень, дій чи бездіяльності, визначеного частиною першою статті 303 КПК України, включаючи невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР), неповернення тимчасово

вилученого майна, нездійснення процесуальних дій у встановлений строк, зупинення чи закриття провадження, відмову у визнанні потерпілим, відмову в задоволенні клопотань про слідчі дії тощо. Верховний Суд послідовно вказує, що слідчий суддя здійснює виключно контроль за дотриманням прав учасників провадження, скасовує незаконні постанови та зобов'язує вчинити дії, передбачені КПК, без втручання в дискреційні повноваження слідчого чи прокурора та без заміни їх процесуальної самостійності. Об'єднана палата Касаційного кримінального суду Верховного Суду (далі – ККС ВС) підкреслює неможливість оскарження в апеляційному порядку більшості ухвал слідчого судді, крім вичерпно визначених випадків. Натомість, практика Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) акцентує на необхідності ефективного судового контролю за діями органів досудового розслідування для запобігання свавільним обмеженням прав, забезпечення незалежності та оперативності розслідування, а також наявності засобів захисту від надмірної тривалості провадження чи бездіяльності.

Висновки дослідження вказують на відповідність українського механізму оскарження стандартам Конвенції за умови дотримання принципів доступності, своєчасності та повноти судового розгляду скарг. В свою чергу, виявлено проблеми у тлумаченні меж судового контролю, що інколи призводить до обмеження прав заявників, та потребу в подальшому узгодженні національної практики з вимогами ЄСПЛ щодо ефективності засобів правового захисту.

Ключові слова: оскарження в досудовому розслідуванні, судовий контроль, слідчий суддя, бездіяльність прокурора, Єдиний реєстр досудових розслідувань, апеляційне оскарження ухвал, ефективний судовий захист, практика Верховного Суду, стандарти ЄСПЛ, процесуальна самостійність слідчого.

Appealing decisions, actions or inactions during the pre-trial investigation

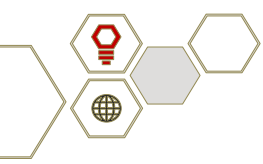
Katerina Spaskina,

Student of 3rd course of the 8th group, Faculty of the Advocacy
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine,
<https://orcid.org/0009-0001-3407-9891>

Abstract: The purpose of the study is to analyze the legal regulation and application of mechanisms for appealing decisions, actions or inaction of an investigator, inquirer or prosecutor at the stage of pre-trial investigation in accordance with Chapter 26 of the Criminal Procedure Code of Ukraine (hereinafter referred to as the CPC of Ukraine).

The research methods include a systematic analysis of the norms of the CPC of Ukraine, primarily Articles 303–308, a comparative analysis of the provisions of the Constitution of Ukraine and the practice of the European Court of Human Rights regarding the right to effective judicial protection under Articles 6, 13 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, as well as a generalization of the legal positions of the Supreme Court of Ukraine.

The results of the study indicate the exhaustive nature of the list of appealed decisions, actions or inactions, defined by Part One of Article 303 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, including failure to enter information into the Unified Register of Pre-Trial Investigations (hereinafter referred to as the Unified Register of Pre-Trial Investigations), failure to return temporarily seized property, failure to perform procedural actions within the established time limit, suspension or closure of proceedings, refusal to recognize a victim, refusal to satisfy requests for investigative actions, etc. The Supreme Court consistently indicates that the investigating judge exercises exclusive control over compliance with the rights of the participants in the proceedings, cancels illegal resolutions and obliges to perform

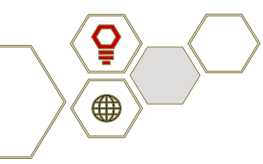

actions stipulated by the Criminal Procedure Code, without interfering with the discretionary powers of the investigator or prosecutor and without replacing their procedural independence. The Joint Chamber of the Cassation Criminal Court of the Supreme Court (hereinafter referred to as the CCC of the Supreme Court) emphasizes the impossibility of appealing the majority of the decisions of the investigating judge, except in exhaustively defined cases. In contrast, the case law of the European Court of Human Rights (hereinafter referred to as the ECHR) emphasizes the need for effective judicial control over the actions of pre-trial investigation bodies to prevent arbitrary restrictions on rights, ensure the independence and efficiency of the investigation, as well as the availability of remedies against excessive length of proceedings or inaction.

The study's findings indicate that the Ukrainian appeal mechanism complies with the standards of the Convention, provided that the principles of accessibility, timeliness and completeness of judicial review of complaints are observed. In turn, problems were identified in interpreting the limits of judicial control, which sometimes leads to restrictions on the rights of applicants, and the need for further harmonization of national practice with the requirements of the ECHR regarding the effectiveness of legal remedies.

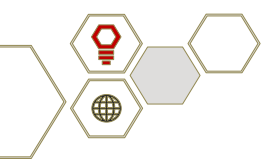
Keywords: appeal in pre-trial investigation, judicial control, investigating judge, prosecutor's inaction, Unified Register of Pre-Trial Investigations, appeal of decisions, effective judicial protection, Supreme Court practice, ECHR standards, procedural independence of the investigator.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування постає як невирішена суперечність між процесуальною самостійністю слідчого, дізнавача та прокурора і необхідністю судового захисту прав учасників кримінального

провадження. Варто зауважити, що норми статті 303 глави 26 Кримінального процесуального кодексу України передбачають вичерпний перелік оскаржуваних актів, що включає невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, неповернення тимчасово вилученого майна, зупинення провадження чи відмову в задоволенні клопотань про слідчі дії [1]. Натомість, судова практика виявляє певну неоднозначність тлумачення меж судового контролю. До прикладу, слідчий суддя зобов'язаний скасовувати незаконні постанови та спонукати до вчинення дій, але без заміни дискреційних повноважень органів розслідування. Втім, українська судова практика підкреслює обмеженість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді, що в результаті призводить до ризику неефективного захисту прав заявників. Крім того, практика ЄСПЛ у справах, пов'язаних зі статтею 13 Конвенції, наголошує на вимозі доступності та ефективності засобів правового захисту від свавільних дій державних органів, особливо в контексті оперативності розгляду скарг на бездіяльність під час розслідування [2].

Слід зауважити, що формулювання проблеми набуває значення у зв'язку з безпосереднім впливом на наукові розробки в галузі кримінального процесуального права та практичні аспекти застосування норм. Відповідно, дослідження механізмів оскарження сприяє уточненню доктринальних підходів до судового контролю, що, своєю чергою, дозволяє вдосконалити урегульованість між незалежністю органів розслідування та правами людини. В свою чергу, у практичному вимірі результати аналізу впливають на діяльність суддів, прокурорів та адвокатів, забезпечуючи послідовність тлумачення норм КПК України, узгодження національної практики з стандартами ЄСПЛ, а також відкриваючи шлях до рекомендацій щодо законодавчих змін, спрямованих на підвищення ефективності кримінального провадження та запобігання затягуванню розслідувань. Таким чином, розв'язання проблеми посилює інституційну спроможність системи

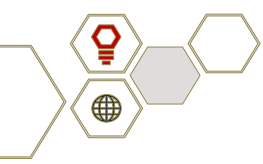

правосуддя в забезпеченні справедливості та дотриманні міжнародних зобов'язань України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування останніми роками розглядається крізь призму співвідношення національного процесуального регулювання та стандартів Конвенції. Нормативну основу відповідного механізму становлять положення Конституції України, насамперед ст. 55, яка гарантує право на судовий захист [3], а також норми глави 26 Кримінального процесуального кодексу України, насамперед ст. 303–309 КПК України [1]. На рівні міжнародного права орієнтиром виступають ст. 6 і 13 Конвенції, що визначають вимоги справедливого судового розгляду та ефективного засобу юридичного захисту [2].

У наукових публікаціях останніх років увага зосереджена на аналізі меж судового контролю та процесуальних гарантій під час досудового розслідування. Так, І. В. Гловюк досліджує проблемні питання застосування ст. 308 КПК України та звертає увагу на недостатню визначеність критеріїв оцінки розумності строків, що безпосередньо впливає на ефективність механізму оскарження бездіяльності прокурора. Автор обґрунтовує необхідність змістовної перевірки доводів скарги, а не формального констатування наявності постанови [4, с. 220]. В свою чергу, Є. Г. Герасимчук та І. І. Кравчук розглядають забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні, підкреслюючи значення оперативного судового контролю як гарантії недопущення свавільного втручання держави у права особи [5, с. 500].

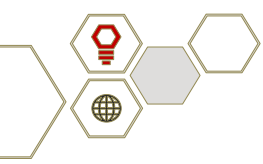
В. В. Андрух аналізує проблемні аспекти нормативної регламентації оскарження дій чи бездіяльності сторони обвинувачення. Дослідник звертає увагу на вичерпність переліку оскаржуваних актів та водночас підкреслює, що фактична бездіяльність, яка не має формального процесуального оформлення,

часто залишається поза межами судового контролю. У роботі порушено питання доцільності уточнення формулювань ч. 1 ст. 303 КПК України [6, с. 691]. В свою чергу, Б. Ю. Головка комплексно розглядає судовий контроль під час досудового розслідування. Автор пропонує класифікацію форм контролю та обґрунтовує, що оскарження у порядку ст. 303 КПК України є самостійним різновидом контрольної діяльності суду, який має забезпечувати не тільки формальну законність, а й перевірку обґрунтованості рішень [7, с. 83].

А. П. Колесніков досліджує роль судової системи у забезпеченні належного оскарження рішень органів досудового розслідування. У статті наголошено, що обмеженість апеляційного перегляду ухвал слідчого судді відповідно до ст. 309 КПК України підвищує значення первинного контролю. Також автор звертає увагу на необхідність посилення мотиваційної частини ухвал, але питання відповідності цієї моделі стандартам ст. 13 Конвенції не отримало системного розгляду [8, с. 425].

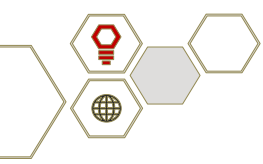
У наукових працях О. М. Дроздова увага акцентується на системному аналізі дії кримінального процесуального закону в часі та меж реалізації процесуальних прав у кримінальному провадженні. Так, у Великій українській юридичній енциклопедії автор розглядає питання дії кримінального процесуального закону як гарантії стабільності правового регулювання та передбачуваності судового контролю [9, с. 176]. У співавторстві з І. В. Гловюк, В. В. Завтуром та О. В. Дроздовою автор аналізує проблему зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні, наголошуючи на необхідності відмежування добросовісної реалізації права на оскарження від маніпулятивної поведінки сторін [10, с. 90]. Зазначені підходи мають значення для оцінки бездіяльності прокурора та визначення меж судового втручання, оскільки дозволяють уникнути як формалізму, так і підміни дискреційних повноважень сторони обвинувачення.

О. М. Федорів аналізує європейські стандарти ефективності досудового розслідування. У роботі значну увагу приділено практиці Європейського суду з прав людини, включаючи рішення у справах «Kudła v. Poland», «Merit v. Ukraine», «Afanasyev v. Ukraine», «Gongadze v. Ukraine» та «Kaverzin v. Ukraine». Автор обґрунтовує, що ефективний засіб юридичного захисту має забезпечувати як можливість подання скарги, так і реальну здатність держави усунути порушення [11]. Натомість, питання адаптації цих стандартів безпосередньо до процедури оскарження, передбаченої ст. 303 КПК України, потребує додаткового аналізу.

Не менш важливий напрям досліджень пов'язаний із узагальненням практики Верховного Суду. Так, у постанові від 01.12.2022 у справі № 522/7836/21 Касаційний кримінальний суд сформулював позицію щодо меж повноважень слідчого судді, зазначивши, що контроль не передбачає підміни дискреційних повноважень прокурора [12]. У постанові від 02.03.2023 у справі № 757/12712/22-к наголошено на вичерпності переліку оскаржуваних рішень та недопустимості його розширювального тлумачення [13].

Практика Європейського суду з прав людини формує додатковий вимір дослідження. У справі «Kudła v. Poland» Суд визначив обов'язок держави забезпечити ефективний внутрішній засіб захисту від надмірної тривалості провадження [14]. У рішенні «Merit v. Ukraine» встановлено порушення у зв'язку з відсутністю дієвого механізму реагування на затягування процесу [15]. У справах «Afanasyev v. Ukraine» [16], «Gongadze v. Ukraine» [17] та «Kaverzin v. Ukraine» [18] Суд підкреслив, що формальна можливість звернення зі скаргою не відповідає вимогам Конвенції, якщо вона не супроводжується реальним та незалежним розслідуванням. Отже, механізм, закріплений у ст. 303 КПК України, має оцінюватися з точки зору його здатності забезпечити змістовну перевірку доводів заявника.

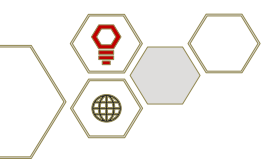
Таким чином, аналіз наведених джерел дозволяє виокремити кілька основних напрямів наукового осмислення проблеми:

- нормативний з акцентом на дослідження змісту ст. 303–309 КПК України);
- практико-орієнтований, включаючи узагальнення правових позицій Верховного Суду;
- конвенційний з акцентом на співвіднесення національної процедури зі стандартами ЄСПЛ.

Натомість, залишаються невирішеними такі питання:

- відсутність уніфікованих критеріїв оцінки бездіяльності прокурора та меж втручання слідчого судді;
- недостатній аналіз впливу воєнного стану на доступність і оперативність розгляду скарг;
- невизначеність щодо можливості розширювального тлумачення переліку ст. 303 КПК України в контексті стандартів ЄСПЛ;
- обмеженість досліджень щодо ефективності виконання ухвал слідчих суддів;
- фрагментарність порівняльно-правового аналізу з європейськими моделями судового контролю.

Наукова новизна статті полягає у поєднанні доктринального аналізу, узагальнення практики Верховного Суду останніх років та співвіднесення національного механізму оскарження зі стандартами ЄСПЛ в умовах воєнного стану. Додатково підхід спрямований на формування критеріїв оцінки бездіяльності прокурора, уточнення меж судового контролю, обґрунтування можливих законодавчих змін з метою підвищення рівня захисту прав учасників кримінального провадження.

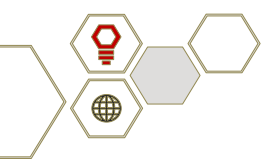
Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Загальна проблема оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування проявляється в обмеженості судового контролю, вичерпному переліку оскаржуваних актів за ст. 303 КПК України та ризику неефективного захисту прав учасників провадження. Так, у наявних дослідженнях та судовій практиці детально розглянуто вичерпність переліку оскаржуваних дій, межі втручання слідчого судді в дискреційні повноваження слідчого та прокурора, а також наслідки визнання неконституційними окремих обмежень апеляційного оскарження, але залишаються невирішеними наступні аспекти:

- неоднозначне тлумачення бездіяльності прокурора в частині зупинення провадження, відмови у визнанні потерпілим чи нездійснення дій у строки, що призводить до суперечливих рішень слідчих суддів щодо меж контролю (відсутність єдиної позиції щодо обов'язковості зобов'язання прокурора вчинити конкретні дії без заміни його самостійності);

- недостатня ефективність механізму оскарження в умовах воєнного стану, включаючи оперативність розгляду скарг, доступність судового захисту при обмеженому функціонуванні органів розслідування та вплив надзвичайних обставин на строки та можливості оскарження (судова практика демонструє випадки затягування через об'єктивні причини, але без системного аналізу відповідності ст. 13 Конвенції);

- неузгодженість національної практики з вимогами ЄСПЛ щодо ефективного засобу захисту від надмірної тривалості досудового розслідування та свавільної бездіяльності, де бракує аналізу, чи забезпечує вичерпний перелік ст. 303 КПК повноцінний контроль за бездіяльністю, що не входить до переліку, але порушує права, наприклад, систематичне ігнорування клопотань про допит свідків чи призначення експертиз;

- обмеженість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді за результатами розгляду скарг згідно ст. 309 КПК, попри часткове відновлення

після рішень КСУ, що створює ризик остаточності помилкових рішень у справах, де судовий контроль є єдиним засобом захисту.

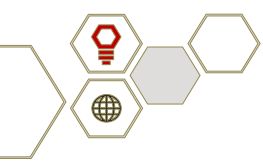
Причини, чому ці аспекти залишилися без належної уваги, полягають у фокусі попередніх досліджень на окремих елементах переліку ст. 303 КПК, аналізі конкретних постанов Верховного Суду без узагальнення системних суперечностей, а також у браку емпіричного вивчення впливу воєнного стану на механізм оскарження. Крім того, практика ЄСПЛ інтегрується фрагментарно, без глибокого порівняння з національними реаліями. Варто зауважити, що вказані не вирішені частини є важливими, оскільки безпосередньо впливають на ефективність судового контролю, запобігання зловживанням та дотримання міжнародних стандартів захисту прав людини. Як наслідок, без їх розв'язання механізм оскарження залишається неповноцінним.

Таким чином, дослідження перелічених аспектів дозволить уточнити межі судового контролю, запропонувати рекомендації щодо законодавчого вдосконалення та досягти поставленої мети – сформулювати обґрунтовані пропозиції для підвищення ефективності захисту прав на стадії досудового розслідування. Крім того, конкретно планується вирішити питання про критерії оцінки бездіяльності прокурора, відповідність механізму оскарження стандартам ефективного засобу захисту за Конвенцією та вплив надзвичайних обставин на доступність оскарження.

Формулювання цілей статті (постановка завдання)

Метою дослідження є здійснення аналізу правового регулювання та судової практики оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування з метою виявлення системних недоліків механізму судового контролю та формулювання пропозицій щодо його вдосконалення відповідно до національного законодавства та стандартів ЄСПЛ.

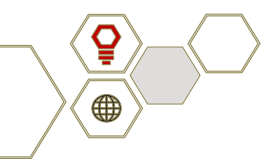
Для досягнення мети поставлено такі завдання:

1. Узагальнити практику Верховного Суду України щодо меж повноважень слідчого судді при розгляді скарг за ст. 303–308 КПК України, з акцентом на бездіяльність прокурора та неможливість втручання в дискреційні повноваження.
2. Проаналізувати відповідність українського механізму оскарження вимогам статей 6, 13 Конвенції, а також процесуальним аспектам статей 2, 3, 5 Конвенції в контексті ефективності захисту від бездіяльності органів розслідування.
3. Виявити вплив воєнного стану на оперативність та доступність оскарження, з урахуванням актуальної судової практики останніх років.
4. Визначити прогалини в тлумаченні вичерпного переліку оскаржуваних актів та обмеженості апеляційного оскарження ухвал слідчого судді.
5. Сформулювати рекомендації щодо законодавчих змін та уніфікації судової практики для забезпечення повноцінного судового контролю та ефективного захисту прав учасників провадження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування становить передбачений главою 26 Кримінального процесуального кодексу України механізм судового контролю, спрямований на перевірку законності процесуальної діяльності сторони обвинувачення. Нормативною передумовою його застосування є ст. 24 КПК України, яка гарантує право на оскарження процесуальних актів [1], а також ст. 55 Конституції України, що закріплює право на судовий захист [3]. Крім того, вказані положення узгоджуються зі ст. 13 Конвенції, яка передбачає ефективний засіб юридичного захисту у випадку порушення прав [2].

Таким чином, інститут оскарження виконує функцію процесуального запобіжника, спрямованого на усунення порушень на ранній стадії

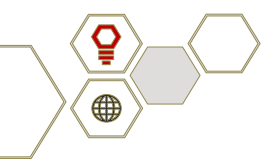

кримінального провадження. Натомість, сама конструкція цього механізму свідчить про поєднання двох взаємопов'язаних елементів: з одного боку, гарантії доступу до суду, а з іншого – чітко окреслені межі судового втручання у діяльність органів розслідування.

У наукових працях В. Головка обґрунтовано, що судовий контроль під час досудового розслідування не тотожний функції кримінального переслідування [7, с. 32]. Повноваження слідчого судді обмежуються перевіркою законності та обґрунтованості прийнятих рішень, в той час як процесуальне керівництво залишається за прокурором відповідно до ст. 36 КПК України, що повною мірою забезпечує розмежування функцій сторін та запобігає втручанням суду у сферу дискреції органів розслідування.

Натомість, саме на межі контролю й дискреції виникають найбільш дискусійні питання практики. Важливо зазначити, що вказане розмежування має не як теоретичне, так і практичне значення, оскільки запобігає трансформації судового контролю у форму прихованого процесуального керівництва. В іншому випадку порушувався б принцип змагальності та функціональної автономії сторін кримінального провадження.

Частина 1 ст. 303 КПК України визначає вичерпний перелік рішень, дій чи бездіяльності, що підлягають оскарженню, включаючи невнесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань, неповернення тимчасово вилученого майна за ст. 169 КПК України, нездійснення процесуальних дій у встановлений строк, рішення про зупинення або закриття кримінального провадження за ст. 280, 284 КПК України, відмову у визнанні потерпілим за ст. 55 КПК України, а також відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) дій [1; 3]. Крім того, Верховний Суд у постанові ККС від 02.03.2023 у справі № 757/12712/22-к наголосив, що перелік має імперативний характер і не допускає розширювального тлумачення.

Отже, предмет судового контролю є формально окресленим, що сприяє процесуальній дисципліні, але породжує питання щодо повноти захисту у випадках, коли порушення прав не вкладається у буквальний зміст ч. 1 ст. 303 КПК України [13].

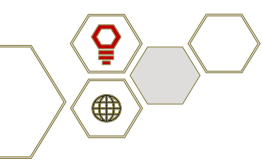
З огляду на вищевикладене, з метою систематизації наведених положень доцільно узагальнити основні види оскаржуваних актів у таблиці 1.

Таблиця 1

Основні рішення, дії чи бездіяльність, що підлягають оскарженню за ч. 1 ст.

303 КПК України

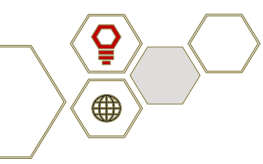
№ п/п	Вид	Нормативна основа	Суб'єкти права на оскарження	Можливі наслідки розгляду скарги
1	Бездіяльність щодо невнесення відомостей до ЄРДР; неповернення тимчасово вилученого майна; нездійснення інших процесуальних дій у визначений строк	ст. 214, ст. 169, інші норми КПК	заявник; потерпілий; підозрюваний; їх представники або захисники; представник юридичної особи; володілець майна; інша особа, права якої обмежуються	зобов'язання внести відомості; повернути майно; вчинити процесуальну дію
2	Рішення про зупинення досудового розслідування	ст. 280 КПК	потерпілий; підозрюваний; їх представники або захисники; представник юридичної особи	скасування постанови про зупинення
3	Рішення слідчого, дізнавача про закриття кримінального провадження	ст. 284 КПК	заявник; потерпілий; їх представники	скасування постанови
4	Рішення прокурора про закриття кримінального провадження та/або провадження щодо юридичної особи	ст. 284 КПК	заявник; близький родич або член сім'ї померлого; захисник померлого; потерпілий; підозрюваний; їх представники;	скасування постанови прокурора

			представник юридичної особи	
5	Рішення про відмову у визнанні потерпілим	ст. 55 КПК	особа, якій відмовлено у визнанні потерпілою	скасування рішення та зобов'язання повторно вирішити питання
6	Рішення, дії чи бездіяльність при застосуванні заходів безпеки	Закон України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві»	особи, до яких можуть бути застосовані заходи безпеки	скасування рішення або зобов'язання вчинити дію
7	Рішення про відмову в задоволенні клопотання про проведення слідчих (розшукових) або негласних слідчих (розшукових) дій	ст. 220, ст. 223 КПК	особа, якій відмовлено; її представник; захисник	скасування рішення та зобов'язання повторно розглянути клопотання
8	Рішення про зміну порядку досудового розслідування (глава 39 КПК)	глава 39 КПК	підозрюваний; потерпілий; їх представники або захисники	скасування рішення
9-1	Рішення прокурора про відмову в задоволенні скарги на недотримання розумних строків	ст. 308 КПК	особа, якій відмовлено; її представник; захисник	скасування рішення прокурора
10	Повідомлення про підозру після спливу встановлених законом строків	ст. 276–278 КПК	підозрюваний; його захисник; законний представник	скасування повідомлення про підозру
11	Відмова у задоволенні клопотання про закриття провадження з підстав п. 9-1 ч. 1 ст. 284 КПК	ст. 284 КПК	сторона захисту; інша особа, права якої обмежуються; її представник	скасування рішення та зобов'язання повторно розглянути клопотання

Джерело: власна розробка автора на підставі [1].

Процедура розгляду скарги врегульована ст. 304–307 КПК України. Скарга подається протягом десяти днів із моменту прийняття рішення або вчинення дії. У разі бездіяльності строк обчислюється з дня, наступного після

закінчення строку, визначеного для виконання процесуального обов'язку. Після надходження скарги слідчий суддя перевіряє її відповідність вимогам закону та вирішує питання про відкриття провадження. В свою чергу, повернення скарги або відмова у відкритті провадження допускаються у випадках, прямо передбачених законом, і можуть бути оскаржені в апеляційному порядку згідно зі ст. 309 КПК України.

Воєнний стан актуалізує питання доступності та оперативності судового контролю на стадії досудового розслідування, оскільки КПК запроваджує особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану (зокрема, ст. 615). У практичному вимірі це впливає на реалізацію права на оскарження за главою 26 КПК щонайменше у трьох площинах: (1) організаційна доступність суду/засідань (логістичні та безпекові обмеження), (2) питання строків (як аргумент сторони обвинувачення про «об'єктивну неможливість» вчинення дій у звичні строки) та (3) підвищення ризику формалізму при оцінці бездіяльності («є постанова – отже, все законно»). У зв'язку з цим конвенційний критерій ефективності засобу захисту (ст. 13 Конвенції) доцільно оцінювати не декларативно, а через фактичну спроможність механізму забезпечити швидку реакцію та реальне усунення порушення.

За результатами розгляду постановляється ухвала про скасування рішення, зобов'язання припинити дію, зобов'язання вчинити певну дію або про відмову в задоволенні скарги. Варто зауважити, що подання скарги не зупиняє виконання оскаржуваного рішення, але прокурор може усунути порушення до розгляду скарги, що тягне закриття провадження. Отже, послідовність зазначених процесуальних відображена на рис. 1.

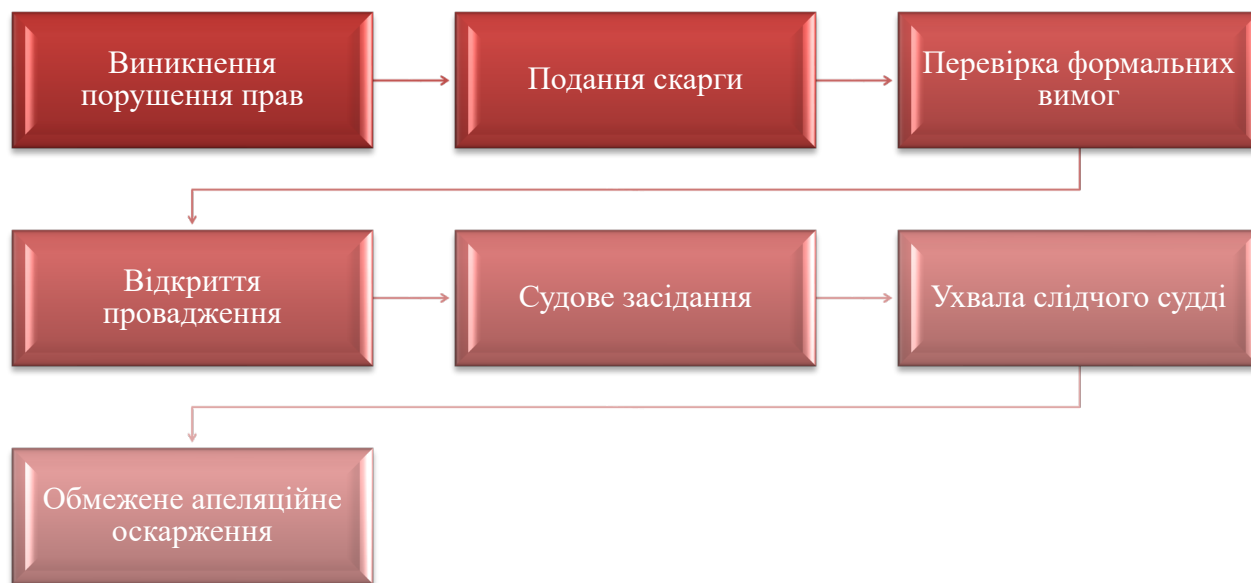
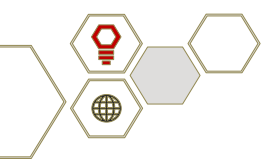
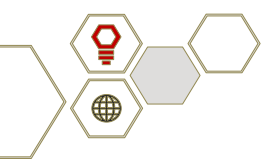

Рис. 1. Алгоритм розгляду скарги за ст. 303–307 КПК України

Джерело: власна розробка автора на підставі [1].

Практика Верховного Суду упродовж останніх років істотно конкретизувала межі повноважень слідчого судді під час розгляду скарг, поданих у порядку ст. 303–307 КПК України. До прикладу, у постанові Касаційного кримінального суду від 01.12.2022 у справі № 522/7836/21 підкреслено, що слідчий суддя вправі перевірити законність та обґрунтованість процесуального рішення і, у разі встановлення порушення, скасувати його або зобов'язати відповідну службову особу виконати процесуальний обов'язок [12]. Натомість, суд не може визначати зміст майбутнього процесуального рішення, оцінювати докази замість органу розслідування або встановлювати напрям подальшого розслідування.

В результаті, вказана позиція відображає розмежування функції судового контролю та функції кримінального переслідування, що впливає зі ст. 22 та ст. 36 КПК України. Крім того, правова позиція фактично формує доктринальну модель «негативного контролю», коли слідчий суддя втручається лише у випадку встановлення порушення закону, але не підміняє собою сторону обвинувачення, що повною мірою узгоджується з принципом

процесуальної самостійності прокурора і слідчого, але водночас покладає підвищені вимоги до обґрунтованості судових рішень, тому що межі допустимого втручання мають бути чітко мотивовані.

Отже, з метою узагальнення меж судового контролю доцільно виокремити повноваження слідчого судді у двох площинах:

Слідчий суддя вправі:

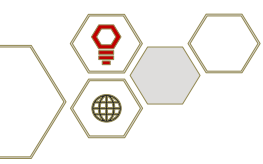
- скасувати незаконну або необґрунтовану постанову слідчого чи прокурора;
- зобов'язати внести відомості до ЄРДР;
- зобов'язати повернути тимчасово вилучене майно;
- зобов'язати розглянути клопотання та надати процесуальну відповідь;
- зобов'язати вчинити процесуальну дію у визначений законом строк.

Слідчий суддя не вправі:

- визначати зміст майбутнього процесуального рішення по суті;
- оцінювати докази замість сторони обвинувачення;
- вказувати напрям чи тактику розслідування;
- підміняти собою процесуального керівника.

Крім того, у постанові від 02.03.2023 у справі № 757/12712/22-к Верховний Суд додатково звернув увагу на те, що зобов'язання прокурора прийняти певне рішення не може перетворюватися на втручання у дискрецію щодо оцінки доказів або процесуальної доцільності. Так, слідчий суддя має право перевірити, чи дотримано вимог закону та чи містить постанова належну мотивацію, але не вправі підміняти собою процесуального керівника, що формує сталу лінію тлумачення, відповідно до якої контроль обмежується межами законності та не охоплює доцільність процесуальних рішень [13].

Натомість, обмеженість апеляційного оскарження ухвал слідчого судді має конституційні межі. Частина 3 ст. 309 КПК України передбачає, що інші ухвали слідчого судді не підлягають апеляційному оскарженню, а заперечення

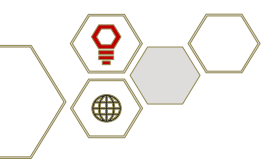

проти них можуть бути подані під час підготовчого судового провадження. В свою чергу, Конституційний Суд України у Рішенні від 17 червня 2020 року № 4-р(II)/2020 (справа Плескача) визнав неконституційним обмеження апеляційного оскарження ухвали слідчого судді за результатами розгляду скарги щодо невнесення відомостей до ЄРДР, що засвідчило необхідність забезпечення ефективного судового контролю у сегменті, який безпосередньо пов'язаний із доступом до правосуддя [19].

Отже, хоча модель глави 26 КПК України виходить із принципу обмеженої апеляційності, практика Конституційного Суду України підтверджує, що такі обмеження не можуть звужувати зміст і обсяг права на судовий захист, гарантованого ст. 55 Конституції України.

Таким чином, у практиці Верховного Суду простежується послідовна орієнтація на збереження функціональної рівності між судом і стороною обвинувачення. Судовий контроль розглядається як інструмент перевірки дотримання процесуальних гарантій, а не як механізм управління розслідуванням, що має принципове значення для недопущення змішування процесуальних ролей.

Слід зазначити, що оцінка національної моделі крізь призму практики Європейського суду з прав людини дозволяє виявити як відповідність, так і певні проблемні аспекти, оскільки ЄСПЛ у своїй практиці послідовно наголошує, що засіб юридичного захисту за ст. 13 Конвенції має бути не декларативним, а здатним забезпечити реальне усунення порушення [2]. Прикладом, у справі «Kudła v. Poland» Суд зазначив, що держава зобов'язана створити міцний внутрішній механізм реагування на надмірну тривалість провадження [14]. З позиції ЄСПЛ критеріями ефективності виступають доступність засобу захисту, його спроможність забезпечити оперативне реагування та реальне відновлення порушеного права. Формальна наявність

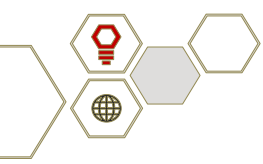

процедури оскарження без її практичної результативності не відповідає вимогам Конвенції.

В свою чергу, у справі «Merit v. Ukraine» констатовано відсутність належного засобу захисту у зв'язку з тривалістю кримінального провадження [15], а в рішенні «Afanasyev v. Ukraine» Суд підкреслив, що формальна можливість подання скарги не відповідає вимогам Конвенції, якщо на практиці така скарга не призводить до належного розслідування або усунення порушення [16]. Отже, у центрі уваги ЄСПЛ перебуває не просто процедура, а її практичний ефект, що зумовлює необхідність аналізу того, чи забезпечує український механізм оскарження реальне усунення бездіяльності, а не тільки констатацію її наявності.

Не менш важливе значення має практика щодо процесуальних аспектів статей 2 та 3 Конвенції. Так, у справах «Gongadze v. Ukraine» та «Kaverzin v. Ukraine» ЄСПЛ звернув увагу на обов'язок держави забезпечити ефективне розслідування та можливість оскарження бездіяльності органів розслідування. До того ж, суд підкреслив, що перевірка має бути змістовною і спрямованою на встановлення реальних обставин, а не обмежуватися формальним контролем. З огляду на це, національні суди повинні оцінювати не тільки факт існування процесуального рішення, а також його обґрунтованість, мотивованість та відповідність завданню кримінального провадження [17; 18].

Враховуючи зазначені стандарти український механізм оскарження забезпечує процесуальну доступність та визначені строки розгляду скарг, що відповідає вимогам оперативності. Натомість, аналіз практики показує, що при оскарженні бездіяльності прокурора, особливо у випадках зупинення розслідування або відмови у визнанні потерпілим, суди іноді обмежуються перевіркою формальних ознак постанови, не аналізуючи її зміст на предмет достатності мотивів та відповідності принципу розумності строків відповідно

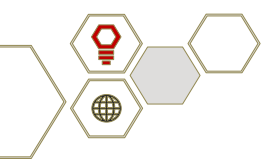

до ст. 28 КПК України. Як наслідок, подібна практика може викликати сумніви щодо повноти судового контролю з позиції стандартів Конвенції.

Для відмежування реальної бездіяльності від «процесуальної позиції» та уникнення підміни дискреції доцільно застосовувати такі мінімальні критерії:

- наявність конкретного процесуального обов'язку (чітке визначення, яку саме дію суб'єкт повинен був вчинити відповідно до КПК України або ухвали суду);
- визначеність строку (встановлений законом строк або оцінка «розумності строку» з наведенням мотивів);
- належний суб'єкт виконання (встановлення, чи саме цей прокурор або слідчий уповноважений здійснити відповідну дію);
- вплив на права особи (конкретизація, яке саме право чи гарантія порушується внаслідок бездіяльності);
- перевірка змістовності рішення (наявність постанови не є тотожною наявності належної мотивації);
- оцінка об'єктивних перешкод (чи дійсно вони унеможливлювали виконання обов'язку, зокрема в умовах воєнного стану);
- пропорційність судового реагування (суд вправі зобов'язати вчинити дію або розглянути клопотання, але не визначати зміст майбутнього процесуального рішення).

Висновки. Проведене дослідження було спрямоване на аналіз правового регулювання та практики оскарження рішень, дій чи бездіяльності під час досудового розслідування з метою виявлення системних недоліків механізму судового контролю та формулювання пропозицій щодо його вдосконалення. Отже, узагальнення норм глави 26 КПК України та позицій Верховного Суду дало підстави стверджувати, що національна модель оскарження характеризується чіткою процедурною регламентацією, визначеними

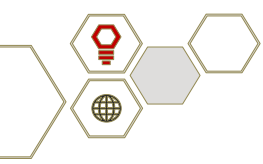

строками розгляду та вичерпним переліком оскаржуваних актів. Відповідно, законодавча конструкція забезпечує передбачуваність застосування й дозволяє оперативно реагувати на порушення прав учасників кримінального провадження.

В свою чергу, аналіз практики засвідчив наявність низки проблем, пов'язаних із межами судового втручання у сферу процесуальної самостійності прокурора. Насамперед, перевірка бездіяльності часто зводиться до формальної оцінки наявності процесуального рішення, без детального аналізу його мотивованості та відповідності вимогам розумності строків. Крім того, вичерпність переліку, передбаченого ст. 303 КПК України, гарантує визначеність процедури, але залишає поза судовим контролем окремі прояви фактичної бездіяльності, які впливають на реалізацію прав учасників провадження. Також обмеженість апеляційного перегляду ухвал слідчого судді підвищує значення їх обґрунтованості та вимагає вироблення більш чітких критеріїв оцінки скарг.

Поставлені у дослідженні завдання загалом досягнуті. Узагальнено практику Верховного Суду щодо меж повноважень слідчого судді, проаналізовано відповідність національного механізму вимогам ефективного засобу юридичного захисту та окреслено вплив обмежень апеляційного оскарження на реальність судового контролю. Виявлено прогалини у тлумаченні бездіяльності прокурора та обґрунтовано необхідність уніфікації підходів до її оцінки.

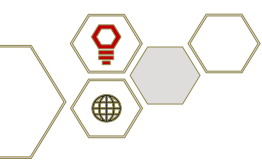
Подальші дослідження доцільно спрямувати на емпіричний аналіз судової практики з використанням статистичних методів, що дозволить встановити тенденції розгляду скарг і визначити типові підстави для їх задоволення або відмови. Таким чином, перспективним є застосування порівняльно-правового підходу для зіставлення української моделі судового контролю з моделями інших європейських держав, а також використання

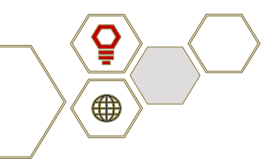
концепції ефективності процесуальних гарантій у межах теорії справедливого судового розгляду. Додаткового вивчення потребує питання виконання ухвал слідчого судді та процесуальних наслідків їх невиконання.

Список використаних джерел

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://surl.lu/oyhpzw>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04 листоп. 1950 р. Ратифікована Законом України від 17 лип. 1997 р. № 475/97-ВР. URL: <https://surl.li/agtgrf>
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://surl.lu/ujvmac>
4. Гловюк І. В. Проблемні питання оскарження та розгляду скарг на рішення та бездіяльність прокурора під час застосування статті 308 Кримінального процесуального кодексу України. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2020. № 6. С. 220-224.
5. Герасимчук Є.Г., Кравчук І.І. Забезпечення права особи на свободу та особисту недоторканність у кримінальному провадженні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 10. С. 500–503.
6. Андрух В.В. Проблемні питання нормативної регламентації оскарження дій чи бездіяльності сторони обвинувачення у досудовому кримінальному провадженні. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. № 1. С. 691-696. URL: <https://surl.li/kohnld>
7. Головка Б. Ю. Судовий контроль при оскарженні рішень, дій чи бездіяльності органів досудового розслідування та прокурора під час досудового розслідування : дис. ...д-ра філософії : спец. 081 «Право». Рівне : НУВГП, 2025. 257 с.

8. Колесніков А.П. Роль судової системи у забезпеченні ефективного оскарження рішень органів досудового розслідування. *Європейські перспективи*. 2025. № 3. С. 425-431. URL: <https://surl.lt/fuhbiy>
9. Дроздов О.М. Дія кримінального процесуального закону в часі / Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків: Право, 2016. / Кримінальний процес, судоустрій, прокуратура та адвокатура / редкол. В.Т. Нор (голова) та ін. Нац. акад. прав. Наук України; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. 2020. С.176-180.
10. Гловюк І. Дроздов О. Завтур В. Дроздова О. Зловживання процесуальними правами у кримінальному провадженні: питання релевантності концепції. *Право України*. 2022. № 6. С. 90-116.
11. Федорів О. М. Європейські стандарти ефективності досудового розслідування: дис. ... докт. філ. за спец. 081 Право. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. 240 с.
12. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного кримінального суду від 01 груд. 2022 р. у справі № 522/7836/21. URL: <https://surl.lt/hyzwoh>
13. Постанова Верховного Суду у складі Касаційного кримінального суду від 02 берез. 2023 р. у справі № 757/12712/22-к. URL: <https://surl.li/ytphet>
14. Case of Kudła v. Poland (Application no. 30210/96) : Judgment of the European Court of Human Rights, 26 October 2000. URL: <https://surl.li/fdttdqt>
15. Case of Merit v. Ukraine (Application no. 66561/01) : Judgment of the European Court of Human Rights, 30 March 2004. URL: <https://surli.cc/piyovl>
16. Case of Afanasyev v. Ukraine (Application no. 38722/02) : Judgment of the European Court of Human Rights, 05 April 2005. URL: <https://surli.cc/qawosd>

17. Case of Gongadze v. Ukraine (Application no. 34056/02) : Judgment of the European Court of Human Rights, 08 November 2005. URL: <https://surli.cc/zjdocd>

18. Case of Kaverzin v. Ukraine (Application no. 23893/03) : Judgment of the European Court of Human Rights, 15 May 2012. URL: <https://surl.li/msaejk>

19. Рішення Конституційного Суду № 4-р(II)/2020 від 17.06.2020 (у справі за конституційною скаргою Плєскача В'ячеслава Юрійовича щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень частини третьої статті 307, частини третьої статті 309 Кримінального процесуального кодексу України, справа № 3-180/2018(1644/18) URL: <https://surl.lt/xckygf>